

Тетяна Мастеркова, викладач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
Комунального закладу “Житомирський ОППО” Житомирської обласної ради

ВИМОГИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ ЯК ЧИННИК САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

Упровадження професійного стандарту за професіями “Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)” – ключова подія в освітній галузі ХХІ ст. Очевидно, що актуальним це питання стає стосовно кадрового ресурсу. Доки відчутно не зміниться вчитель, сутнісно в освітніх результатах нічого не зміниться. У статті порушується питання значущості саморозвитку вчителя в особистісному та професійному аспекті. Здійснена спроба аналізу проблем мотивації саморозвитку вчителя та методологічного узагальнення накопиченого досвіду відповідно до вимог професійного стандарту.

Ключові слова: саморозвиток; мотивація; педагог; компетентність.

Рис. 1. Літ. 7.

Tatyana Masterkova, Lecturer of the Social and
Humanitarian Branch of Science Department,
Communal Educational Institution “Zhytomyr Regional In-Service Teachers’ Training Institute”,
Zhytomyr Regional Council

PROFESSIONAL STANDARD REQUIREMENTS AS A FACTOR OF TEACHER SELF-DEVELOPMENT

Implementation of the professional standard for the professions “Teacher of primary classes of a general secondary education institution”, “Teacher of a general secondary education institution”, “Teacher of primary education (with a diploma of junior specialist)” is a key event in the educational field of the 21st century. It is obvious that this issue becomes relevant in relation to personnel resources. As long as the teacher does not change significantly, essentially nothing will change in the educational results. The article raises the question of the significance of the teacher’s self-development in personal and professional terms. Professional and personal self-development is defined as a process of a person’s conscious efforts to purposefully and consciously change the personal sphere. An author’s model of teacher self-development is proposed.

The requirements of the professional standard for the professions “Teacher of primary classes of a general secondary education institution”, “Teacher of a general secondary education institution”, “Teacher of primary education (with a diploma of junior specialist)” are characterized, which defines aspects of the teacher’s development, in particular his level of professional competence, through the improvement of competences. The importance of updating the role of the teacher in the modern world has been revealed, as the scope of his responsibility is becoming wider.

The main functions of a teacher’s professional and personal self-development are highlighted, namely: goal-setting, reflexive and normative, which characterize the role of professional self-development in professional activity and solving pedagogical tasks, the specifics of the content of pedagogical activity. An attempt was made to analyze the problems of motivating the teacher’s self-development and methodological generalization of the accumulated experience in accordance with the requirements of the professional standard. As a result of the conducted survey of teachers, it was found that the process of self-development contributes to positive changes and causes, taking into account the possibilities of digital technologies, changes in the methods of interpersonal communication.

Keywords: self-development; motivation; teacher; competence.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку освіти визначають необхідність неперервного удосконалення професіоналізму відповідно до професійного стандарту за професіями “Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В епоху безперервних інновацій готовність фахівця до професійного та особистісного саморозвитку викликає незмінний інтерес дослідників. Результатом безперервного розвитку фахівця у професійному

середовищі є педагогічна компетентність [3]. У сучасній системі безперервної освіти, як свідчить дослідження Т. Дорошенко, має бути реалізована найважливіша функція – стимулювання професійно-особистісного саморозвитку для розв’язання професійних та життєвих завдань [2]. Дослідниця Т. Джаман робить висновок, що система безперервної педагогічної освіти має стати системою безперервного саморозвитку педагога [1]. Найважливішою функцією професійної освіти є формування спрямованості на безперервне професійно-педагогічне самовдосконалення, що забезпечує поступовий розвиток творчого потенціалу особистості [1, 163].

Умовою реалізації є використання наявних і створення цифрових освітніх ресурсів, що досліджено низкою науковців [4; 7].

Мета статті – охарактеризувати особливості професійного саморозвитку відповідно вимог професійного стандарту вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Неперервне вдосконалення (lifelong learning) є постійним, добровільним і самотивованим пошуком знань з особистих чи професійних причин, яке може набувати формального, неформального чи самостійного навчання.

Неперервне навчання розуміємо як навчання без обмеження за віком, що реалізується протягом життя: гнучке, різноманітне, доступне в будь-який час і в різних місцях, націлене на освоєння нових навичок. Так, у вимогах професійного стандарту за професіями “Вчитель початкових класів закладу

загальної середньої освіти”, “Вчитель закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)” визначено необхідність вміння планувати власний професійний розвиток відповідно до визначених цілей [6]. Також у професійному стандарті за професіями окреслено вміння визначати відповідність власних професійних компетентностей чинним вимогам, сильні та слабкі сторони власної педагогічної діяльності. Ці обставини доводять необхідність визнання професійного саморозвитку (рис. 1) одним із пріоритетів власного розвитку та посилюють висновки дослідників про важливість для сучасного педагога постійного удосконалення, постійної рефлексії та ціле покладання, з одного боку, та спрямованості на розвиток здатності до самонавчання, постійного руху для ефективної самореалізації майбутньої професійної діяльності, з іншого.

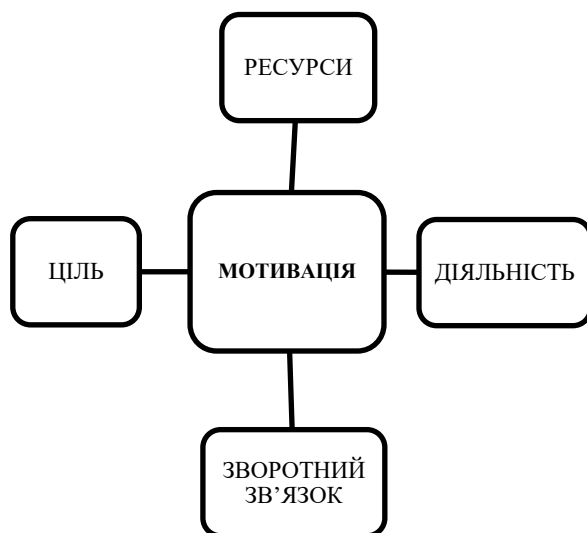

Рис. 1. Модель саморозвитку

Модель саморозвитку містить кілька складових, але для успішного самонавчання ключовою є мотивація. Саме вона стоїть за постановкою цілей, пошуком ресурсів для виконання завдань та контролем результатів.

Аналізуючи різні підходи вчених-філософів до вивчення феномену “саморозвитку” особистості (Аристотель, Платон, Демокріт, Гегель, І. Кант, Г. Сковорода), з’ясуємо, що це поняття розглядалось у процесах самопізнання та характеризується загалом показником благополуччя розвитку суспільства. З огляду на те, що саморозвиток вчителя передбачає певні зусилля, виникає необхідність їх мотивувати.

У результаті проведеного аналізу досліджень визначаємо професійно-особистісний саморозвиток як процес сукупності зусиль людини зі цілеспрямованої свідомої зміни особистісної сфери, що забез-

печує пізнавальну діяльність, спрямовану на набуття досвіду, знань для реалізації освітнього процесу.

Уведення у 2021 р. професійного стандарту за педагогічними професіями передбачає нові вимоги до особистості вчителя та рівня його професійної компетентності. Йдеться про оновлення ролі педагога в сучасному світі, оскільки стає ширшою областю його відповідальності. Аналізуючи особливості педагогічної діяльності, педагогічної комунікації, різні аспекти відносин, що реалізуються в професії, виділяємо основні функції професійно-особистісного саморозвитку вчителя: цілеутворення, рефлексивну та нормативну. Вони характеризують роль професійного саморозвитку у різних аспектах професійної діяльності, у розв’язанні педагогічних завдань, і показують специфіку змісту педагогічної діяльності, орієнтовану на професійно-особистісний саморозвиток. З урахуванням вищевикладеного,

саме виділені функції професійно-особистісного саморозвитку дали нам змогу вибрати компетентності, що формуються з переліку, поданого у вимогах професійного стандарту за професіями.

Зокрема функція цілеутворення в професійному стандарті за професіями “Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)” визначена трудовою функцією “Д” і конкретизована у здатності педагога визначати умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя (Д 2.1).

Нормативну функцію професійно-особистісного саморозвитку охарактеризовано в інноваційній компетентності (Д 1.), що передбачає здатність використовувати інновації у професійній діяльності (Д 1.2), застосовувати різноманітні підходи до розв’язання проблем у педагогічній діяльності (Д 1.3). Також компетентність навчання впродовж життя (Д 2.) розширює та доповнює зазначену функцію і виявляється у здатності визначати умови та ресурси власного професійного розвитку.

Рефлексивна функція охарактеризована в рефлексивній компетентності (Д 3), що сприяє самовдосконаленню, перетворенню навколишнього світу.

Зазначимо, що кожна з функцій професійно-особистісного саморозвитку педагога деталізована в професійному стандарті для кожної кваліфікаційної категорії, а саме: спеціаліста, II категорії, I категорії, вищої.

Саморозвиток сприяє аналізу причинно-наслідкових зв’язків, стимулює розвиток здібностей вчителя у роботі над собою, застосування цієї здатності до складних умов та обставин професійного буття, пошуку й особистісної оцінки власного життєвого і педагогічного досвіду. Отже, забезпечує здатність аналізувати результати наукових досліджень та застосовувати їх при реалізації конкретних науково-дослідницьких завдань у сфері науки та освіти, самостійно здійснювати наукове дослідження (Д 2.2.); та готовність використовувати індивідуальні креативні здібності для самостійного розв’язання дослідницьких завдань (Д 1.3.).

У Комунальному закладі “Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти” Житомирської обласної ради в ході дослідження було проведено опитування вчителів (https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSd9fpqINL4P5c9ruZJwpu-ua7SsBvcUADzblo_fP6iW1kfqLQ/viewform) для виявлення умотивованості до впровадження змін у професійну діяльність через саморозвиток і відповідно до вимог професійного стандарту. Переліком зазначимо таке: 92,5 % респондентів вказали, що процес саморозвитку сприяє позитивним змінам, а саме: у ставленні до себе (17,6 %), у прийнятті

себе (21,6 %) та у сфері комунікаційної взаємодії (53,3 %), відповідно (7,5 %) або не зауважили виражених змін, або ж не змогли з цього приводу сказати нічого конкретного. Виявлені результати підтверджують актуальність саморозвитку педагога.

Зуважимо, що сучасний процес саморозвитку передбачає широке використання цифрових технологій та можливостей онлайн-ресурсів, зокрема професійних спільнот для спільного пошуку нових знань. Спільнота є комплексною багаторівневою системою взаємодії та чинників внутрішнього і зовнішнього впливу. Мережеві професійні спільноти педагогів з усіх навчальних предметів загальної середньої освіти, педагогів закладів дошкільної освіти, практичних психологів та вузьких спеціалістів що дають безперервно, зумовлюють ефективність процесу саморозвитку [5].

Зазначимо, що в професійному стандарті особливості використання цифрових технологій визначено трудовою функцією “А. 3” і конкретизовано в здатності педагога орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності (А. 3.1), здатності використовувати цифрові технології в освітньому процесі (А. 3.3). Особливо гостро це питання постало перед педагогом закладу загальної середньої освіти в умовах карантинних обмежень і активізувалося з початком широкомасштабного вторгнення у лютому 2022 р. в Україну російської армії. У ситуації правового режиму воєнного стану кожним фахівцем закладу освіти реалізується здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси (А. 3.2.).

Саморозвиток педагога передбачає цілеспрямовані якісні зміни, що включає вдосконалення наявних та набуття нових професійних та особистісних знань та компетентностей, які викладено у вимогах професійного стандарту за професіями “Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель закладу загальної середньої освіти”, “Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)”.

Безперервний саморозвиток та навчання забезпечує зростання компетентності, підвищення якості роботи та підготовку до виконання більш відповідальних службових обов’язків, що, зі свого боку, сприяє кар’єрному росту. Крім того, самі учасники опитування переконані, що досягнуті результати, а також сам процес саморозвитку приносять особистості глибоке моральне задоволення.

Таким чином, орієнтир на функції професійно-особистісного саморозвитку забезпечує ефективну реалізацію вимог професійного стандарту відповідно професій, що потребують формування загальнокультурних, загальнопрофесійних, професійних компетентностей вчителя.

Висновки. Безперервний розвиток можливостей онлайн-сервісів, процеси глобалізації та всесвітньої інтеграції вимагають від педагогів застосування нових, сучасних і ефективних методів розвитку та саморозвитку.

Сьогодні створюються передумови розуміння як самого феномену “саморозвиток”, так і вибору засобів, здатних підвищити успішність особистісно-професійних траєкторій саморозвитку педагога.

Реалізація можливостей саморозвитку педагогів з використанням можливостей цифрових технологій дає змогу забезпечити професійну мобільність та високу конкурентоспроможність у професійній діяльності.

Специфікою саморозвитку є особиста активність педагога, що передбачає самостійну роботу з поліпшення вже наявних і придбання нових знань, умінь та навичок відповідно до вимог професійного стандарту. Важливими чинниками, що впливають на ефективність саморозвитку фахівця, виступають його особисті якості.

Перспективами подальших досліджень вважаємо визначення критеріїв ефективності діяльності Центрів професійного розвитку педагогів, щодо забезпечення методичного супроводу професійного удосконалення вчителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джаман Т.В. Неперервна освіта як головний системоутворювальний фактор формування особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Київ, 2019. № 66, Т. 1. С. 161–165. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/66/part_1/34.pdf. (дата звернення: 12.09.2022).
2. Дорошенко Т.М. Стимулювання професійного розвитку працівників в системі стратегічного розвитку підприємства. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. КНТУ, 2009. Вип. 15. С. 258–263. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/55293887.pdf>. (дата звернення: 12.09.2022).
3. Івашнова С.В. Безперервний професійний розвиток як трудова функція педагога. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. Київ, 2021. № 35 (1). С. 12–20. URL: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.352>. (дата звернення: 12.09.2022).
4. Мастеркова Т.В. Професійні спільноти як чинник розвитку фахової компетентності педагога. *Молодь і ринок*. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2021. № 9 (195). С. 135–139. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/243956/241959>. (дата звернення: 12.09.2022).
5. Мастеркова Т.В. Діяльність центрів професійного розвитку педагога: контент-аналіз. *Молодь і ринок*. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2022. № 5 (203). С. 160–165. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/264727/260795>. (дата звернення: 12.09.2022).
6. Реєстр професійних стандартів. Сайт Мінекономіки. 2021. URL: [https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv)

[lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv). (дата звернення: 12.09.2022).

7. Фамілярська Л.Л., Кльоц Л.А. Практика використання хмарних технологій в методиці роботи педагога. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Київ, 2015. Вип. 25. С. 144–148. URL: <http://www.enpui.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9631/Familyarskaya.pdf;jsessionid=582B4D47B29FEBBE59E83450F592F8FB?sequence=1>. (дата звернення: 12.09.2022).

REFERENCES

1. Dzhaman, T.V. (2019). Neperervna osvita yak holovnyi systemoutvoriuvalni faktor formuvannia osobystosti [Continuing education as the main system-forming factor of personality formation]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*. Kyiv, No. 66, Vol. 1, pp. 161–165. Available at: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/66/part_1/34.pdf. [in Ukrainian].
2. Doroshenko, T.M. (2009). Stymuliuvannia profesiinoho rozvytku pratsivnykiv v systemi stratehichnoho rozvytku pidpriemstva [Stimulation of professional development of employees in the system of strategic development of the enterprise]. *Scientific works of the Kirovohrad National Technical University*. KNTU, Vol. 15, pp. 258–263. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/55293887.pdf>. [in Ukrainian].
3. Ivashnova, S.V. (2021). Bezperervnyi profesiyni rozvytok yak trudova funktsiia pedahoha. [Continuous professional development as a labor function of a teacher]. *Pedagogical education: Theory and practice. Psychology. Pedagogy*. Kyiv, No. 35 (1). pp. 12–20. Available at: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.352>. [in Ukrainian].
4. Masterkova, T.V. (2021). Profesiini spilnoty yak chynnyk rozvytku fakhovoi kompetentnosti pedahoha [Professional communities as a factor in the development of a teacher's professional competence]. *Youth and the market. Monthly scientific and pedagogical journal*. Drohobych, No. 9 (195), pp. 135–139. Available at: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/243956/241959>. [in Ukrainian].
5. Masterkova, T.V. (2022). Diialnist tsentriv profesiinoho rozvytku pedahoha: kontent-analiz [Activities of teacher professional development centers: content analysis]. *Youth & market. Monthly scientific and pedagogical journal*. Drohobych, No. 5 (203), pp. 160–165. Available at: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/264727/260795>. [in Ukrainian].
6. Reiestr profesiinykh standartiv (2021). [Register of professional standards]. Website of the Ministry of Economy. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv/>. [in Ukrainian].
7. Familiarska, L.L. & Klots, L.A. (2015). Praktyka vykorystannia khmarnykh tekhnolohii v metodytsi roboty pedahoha [The use practice of cloud technologies in the methods of the teacher]. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov*. Kyiv, Vol. 25, pp. 144–148. Available at: <http://www.enpui.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9631/Familyarskaya.pdf;jsessionid=582B4D47B29FEBBE59E83450F592F8FB?sequence=1>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.09.2022

